

Riikka Malinen
ja Mirja Myllykoski

Matkakertomus Oppimisen tutkimuksen päivästä 5.5.2017 Helsingissä

Helsingissä järjestettiin 5.5.2017 kahdeskymmenes vuosittainen Oppimisen tutkimuksen päivä, jossa tutkijat kokoontuivat jakamaan uusinta tietoa oppimisesta ja oppimisvaikeuksista. Vuosittain eri yliopistoissa järjestettävä päivä organisoitiin aikaisemmin nimellä Oppimisvaikeustutkimuspäivät. Päivän järjestäjänä toimi tänä vuonna Helsingin yliopiston tutkimusyksikkö Koulutuksen arviointikeskus.

Oppimisen tutkimuksen päivän aloitti luennoillaan Erilaisten oppijoiden liiton puheenjohtaja Airi Valkama aiheesta ”’Oikeus oppimiseen’ – tutkijoiden ja oppijoiden kansanliike!”. Hän kertoi, kuinka tutkijoiden ja oppijoiden kansanliike on voinut luki- ja oppimisvaikeustutkimusta Suomessa eteenpäin. Verkoston tavoitteena oli koota oppimisvaikeuksien kanssa toimivia tutkijoita, eri alojen ammattilaisia sekä kohderyhmän edustajia tapaamaan ja keskustelemaan tutkimuskentän tapahtumista

ja kehittämään tukitoimia yhdessä luki- vaikeuksisten kanssa. Tämän päivän haasteena on Valkaman mukaan erityisesti luki- ja oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen, moniongelmaisuus ja moniammatillisuus sekä erilaisten oppijoiden tukeminen digimaailmassa.

Valkaman jälkeen professori Jarkko Hautamäki Koulutuksen arviointikeskuksesta tarkasteli luennossaan erityisopetusta palveluna, yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta. Hautamäen mukaan erityisopetuksessa tulisi kiinnittää entistä enemmän huomiota yksilöllisiin tarpeisiin oikeaan aikaan, silloin kun tarvetta on. Se kuitenkin vaatii yhteistä pohdintaa yksilöllisen tuen tarpeen määrittelystä; onko perustana oppilaan oma kokemus tuen tarpeesta vai annettu diagnoosi todetusta oppimisvaikeudesta? Hautamäki huomautti luennossaan: ”Se mitä opettajan ja tutkijan paikalta näkee, riippuu myös siitä, minne katsoo. Sen vuoksi tarvitaan useita

tapoja tarkastella koulun vaatimuksia instituutiona ja oppilaiden tarpeita tulla kohdaksi yksilöinä, omana itsenään.”

Luentojen välissä Airi Valkama luovutti Suomen lukijärjestöjen vuosittain jakaman ALLVAR-palkinnon, joka myönnetään erilaisten oppijoiden ja lukivaikeuksisten eteen tehdystä työstä. Palkinnon nimen taustalla on tunnetun lukivaikeuksisen Alvar Aallon etunimi ja ruotsin sana allvar (vakavasti otettava). Tänä vuonna palkinto jaettiin matematiikan opetuksen asiantuntijalle ja kouluttajalle Hannele Ikäheimolle. Ikäheimo on psykologian ja matematiikan opettaja, matematiikan erityisopettaja, matematiikkaterapeutti sekä tutkija. Lisäksi hän on ollut kehittämässä yhdessä kollegojensa kanssa matematiikan opetusvälineitä, opetusmateriaaleja ja arviointimenetelmiä sekä myös Matikkamaata. ALLVAR-palkinnon yhteydessä hän sai erityisesti kiitosta taidostaan havainnollistaa matematiikan peruskäsitteitä ja erityisesti tilavuus- ja mittayksikköjä oivaltavalla tavalla.

Luennointia jatkoi Åbo Akademin yliopistonlehtori ja kasvatustieteiden tohtori Johan Korhonen aiheellaan ”Nuoren oppimisvaikeudet ja koulutuspolut”. Korhonen pohti puheenvuorossaan luki- ja oppimisvaikeuksien, akateemisen hyvinvoinnin ja koulutuspolkujen yhteyttä. Hän avasi puheenvuorossaan tutkimuksia, joiden mukaan nuorilla, joilla on oppimisvaikeuksia tai heikko akateeminen hyvinvointi, on suurempi todennäköisyys keskeyttää toisen asteen opinnot. Korhonen pohti myös, vaikuttaako erityisopetuksen väheneminen toiselle asteelle siirryttäessä opintojen keskeyttämiseen.

Viimeisenä luentona ennen teemaryhmiin jakautumista Helsingin yliopiston professori PhD Kai Hakkarainen käsitteli aiheita ”Itseään ylittävä oppiminen”. Hakkaraisen mukaan globaaleihin ja yhteiskunnallisiin haasteisiin sekä muuttuvan työelämän vaatimuksiin vastaaminen vaatii yksilöiltä ja yhteisöiltä itseään ylittävää oppimista. Koulutuksen haasteena on oppijoiden ”älyllinen syttyminen”. Tällä hän viittasi tutkimuksiin, joiden mukaan vain noin puolet suomalaisista nuorista, jotka pärjäävät erinomaisesti tiedeosaamista mittaavissa testeissä, ovat innostuneita ja kiinnostuneita koulussa opeteltavista asioista.

Kouluissa tulisikin kiinnittää enemmän huomiota luovaan ajatteluun ja jaetun asiantuntijuuden tukemiseen yksilöiden korostamisen sijaan. ”Jokaisella on kapasiteettia luonnollisia valmiuksia ylittävän asiantuntijuuden jalostamiseen, kun kehitystä tukevat tarvittavat kulttuuriset voimavarat, kun yksilön oma innostus oppimista kohtaan on tarpeeksi vahva ja hän saa sytyttävää palautetta omista vahvuuksistaan”, Hakkarainen sanoo. Erityisvaikeudet voivat kuitenkin joskus tehdä itsensä ylittämistä tavanomaista haastavampaa. Silloin nuoren tunteminen ja tukeminen yksilönä on entistä tärkeämpää.

Kaikille yhteisen osuuden jälkeen päivä jatkui eriaiheisissa teemaryhmissä. Helena Thunebergin vetämässä teemaryhmässä Itä-Suomen yliopiston tutkija Annukka Paloniemi esitteli väitöstutkimuksensa ensimmäistä osaa, jossa hän teki kyselyn Suomen 36 suurimman kaupungin alakouluissa osa-aikaista erityisopetusta antaville erityisopettajille. Kyselyn avulla perehdyttiin erityisopettajien työnkuvaan ja rooliin oppimisen ja koulunkäynnin kolmiportai-

sen tuen kokonaisuudessa sekä tutkittiin erityisopettajien näkemyksiä kolmiportaiseen tukeen liittyvistä pedagogisista asiakirjoista. Tutkimusta ei ole vielä julkaistu, mutta alustavat tulokset vahvistavat käsitystä siitä, että erityisopettajan työ on hyvin monipuolista ja että vaihtelua koulujen ja kuntien välillä on paljon.

Syksyllä 2017 alkavassa tutkimuksen toisessa vaiheessa tehdään kolmiportaisen tuen kehittämistutkimus, johon ilmoitautui useita erityisopettajia ympäri Suomea. Erityisopettajat ovat koonneet kouluistaan rehtorista ja luokanopettajista koostuvia tiimejä, jotka ryhtyvät tutkijan ohjauksessa suunnittelemaan ja toteuttamaan oman koulunsa oppimisen ja koulunkäynnin tuen kokonaisuuden kehittämistä. Kouluista tulleissa yhteydenotoissa on koinut suuri tarve saada apua sekä tuen rakenteiden että konkreettisten tukimuotojen suunnitteluun ja toteutukseen.

Teemaryhmää jatkoi Johanna Hasu luennollaan ”Kun siihen pystyy kuitenkin – erilaisia oppijoita pianonsoiton opiskelussa”. Hän esitteli väitöstutkimustaan oppimisen vaikeuksien ilmenemisestä pianonsoitto-opinnoissa. Hasun mukaan nimeämisen tai lukemisen hitaus ja matematiikan vaikeudet näkyvät myös pianonsoiton oppimisen vaikeuksina, erityisesti nuottien lukemisen ja rytmien oppimisen haasteina. Hän kuitenkin korosti, että erilaisten harjoittelumenetelmien sekä opettajan kannustuksen avulla kaikki voivat oppia soittamaan haasteista huolimatta. Hasun mielestä hyvä muistutus meille kaikille on hänen oppilaaltaan kuulemansa ohje: ”Kun siihen pystyy kuitenkin, ei oo mitään järkeä olla tekemättä.”

Teemaryhmän viimeisessä luennossa Itä-Suomen yliopiston tutkija, erityis-

luokanopettaja Juuso Pursiainen esitteli väitöskirjatyötään sekä sen yhteydessä kehittämänsä Voltti-tukimallia, jonka avulla voidaan tukea erityisen tuen oppilaan vahvuuksien ja onnistumisten havainnointia sekä myönteisen minäkuvan rakentamista. ”Jokaisella meistä on muistissamme kannustavia sanoja, jotka joku meille tärkeä ihminen on lausunut kannustukseksi ja jotka muistuvat mieleemme monen vuoden jälkeenkin.”

Tukimalli ohjaa kasvattajia antamaan tällaista kannustavaa palautetta ja ohjausta lapselle päivittäin myönteisellä ja rakentavalla tavalla. Tukimallia voivat soveltaa kasvattajat kotona, päiväkodissa, koulussa ja harrastuksissa. Kehitettyä tukimallia on tilausta Suomessa, sillä tällaista mallia ei ole täällä aikaisemmin tehty tai tutkittu. Tukimalli on kustannuksiltaan edullinen tapa tukea lapsen sankaritarinan rakentamista. Jokainen onnistunut sankaritarina on 1,2 miljoonan euron arvoinen, mikä on opetusministeriön arvion mukaan yhden syrjäytyneen hinta yhteiskunnalle. Pursiainen tutki Voltti-tukimallin merkitystä neljälle erityisen tuen oppilaalle haastatteluiden, kyselyiden ja havainnointien avulla koulupäivien aikana puolentoista vuoden ajan vuosina 2014–2015. Tutkimuksessa on meneillään tulosten analyysi ja väitöskirjan viimeistelyvaihe, joten lopullisia tuloksia ei vielä ole julkaistu.

KIRJOITTAJATIEDOT:

Riikka Malinen, Niilo Mäki Instituutti
Mirja Myllykoski, Niilo Mäki Instituutti

HELSINGIN OPPIMISEN TUTKIMUKSEN PÄIVÄN OHJELMA

”Oikeus oppimiseen” – tutkijoiden ja oppijoiden kansanliike!

Airi Valkama, puheenjohtaja,
Erilaisten oppijoiden liitto ry

Erityisopetus palveluna: Yksilö ja yhteiskunta

Jarkko Hautamäki, professori (em.)
Koulutuksen arviointikeskus

ALLVAR-palkinnon luovutus

Airi Valkama, puheenjohtaja,
Erilaisten oppijoiden liitto ry

Nuoren oppimisvaikeudet

Johan Korhonen, KT,
yliopistonlehtori, Åbo Akademi

Itseään ylittävä oppiminen

Kai Hakkarainen, PhD, professori,
Helsingin yliopisto

Teemaryhmät

Rinnakkaissessio A1, puheenjohtaja Pirjo Aunio

Väisänen: Laskeminen ja lukemisen sujuvuuden
perusteella erilaisten lapsiryhmien sujuvuuden
muutos toiselta viidennelle luokalle

Husberg: Digital media time, executive functions,
reading time and school achievement – a multivar-
iate analysis

Törmänen: An intervention of executive functions
on cognitive and mathematical performance of
children with severe learning disabilities

Rinnakkaissessio A2, puheenjohtaja Minna Törmänen

Kämäräinen: Pienryhmän työskentelyn ja osallistu-
misen organisointi – keskeinen vaihe oppilaskes-
keisillä matematiikan oppitunneilla

Laine: Lähtötasotestissä heikosti suoriutuneiden
luokanopettajaopiskelijoiden menestyminen mate-
matiikan didaktiikan opinnoissa

Heikkilä: Lukemisen ja laskemisen sujuvuuteen yh-
teydessä olevat tekijät ensimmäisellä luokalla

Rinnakkaissessio B1, puheenjohtaja Helena Thuneberg

Paloniemi: Erityisopettajan työ kolmiportaisen
tuen implementoinnin jälkeen

Pursiainen: Erityisen tuen oppilaan sosioemotio-
naalista kompetenssia tukevan mallin luominen
yläkoulun koulu yhteisöön

Hasu: Erilaisia oppijoita – yhteisiä iloja
ja musiikin lumoa

Rinnakkaissessio B2, puheenjohtaja Risto Hotulainen

Laaksonen: Maahanmuuttajataustaisten tyttöjen
koulutuspolut – etnografinen tutkimus

Jaakkola: Lukion erityisopetuksen historiallinen
kehitys ja nykytila

Widlund: Relations between academic
self-concept and perceived difficulties